

STANDARD ZA DIGITALNE KNJIŽNICE

I. OPĆE ODREDBE

Predmet Standarda

Članak 1.

(1) Standardom se određuju minimalni uvjeti za izgradnju i razvoj digitalnih knjižnica, digitalnih zbirki i usluga u svim vrstama knjižnica te djelovanje Hrvatske digitalne knjižnice pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

(2) Standard utvrđuje stručne kriterije i mjerila za promicanje kvalitete digitalnih knjižnica, zbirki i usluga sukladno odredbama Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Nacionalnog plana digitalizacije kulturne baštine, uvažavajući ciljeve i zadaće digitalnih knjižnica utvrđenih Manifestom za digitalne knjižnice Međunarodne federacije knjižničarskih društava i ustanova/Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu.

(3) Uvjeti propisani ovim standardom odnose se i na knjižnice koje temeljem ugovora izgrađuju digitalne zbirke u sustavima neke druge ustanove ili pružaju usluge digitalne knjižnice nekoj drugoj knjižnici/ustanovi, na one knjižnice koje zajednički osniva više osnivača te na Hrvatsku digitalnu knjižnicu koju izgrađuje i razvija Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

(4) Standard se odnosi na sve vrste, organizacijske oblike i područje rada digitalnih knjižnica i zbirki.

(5) Digitalne knjižnice su dužne pridržavati se odredbi ovog Standarda, a njihovi osnivači dužni su osiguravati za to potrebna sredstva.

(6) Na digitalnu knjižnicu primjenjuju se i ostali standardi koje donose ministar nadležan za kulturu i ministar nadležan za znanost i obrazovanje kada se radi o obavljanju temeljnih knjižničnih funkcija.

Namjena Standarda

Članak 2.

Standard je namijenjen:

– osnivačima kod uspostave novih te praćenja i vrednovanja kvalitete postojećih digitalnih knjižnica, zbirki i usluga s obzirom na obvezu osnivača da osigura nužne uvjete za njihovu uspostavu, optimalni rad i kontinuirani razvoj

– ugovornim stranama kod sklapanja ugovora o pružanju knjižničnih usluga

– matičnim knjižnicama i Hrvatskoj digitalnoj knjižnici pri utvrđivanju uvjeta za uspostavu digitalnih knjižnica, zbirki i usluga te za stručni nadzor, planiranje i unapređivanje rada digitalnih knjižnica i njihovo međusobno povezivanje i uključivanje u Hrvatsku digitalnu knjižnicu.

– digitalnim knjižnicama i knjižnicama koje izgrađuju digitalne zbirke kao alat za njihovu samoevaluaciju i razvoj djelatnosti.

Zadaće digitalnih knjižnica

Članak 3.

(1) Zadaće digitalnih knjižnica proizlaze iz njihove uloge u:

- izgradnji i upravljanju digitalnim zbirkama
- provedbi digitalizacije građe
- osiguravanju pristupa te zaštite kulturne i znanstvene baštine
- zaštiti izvorno digitalnog sadržaja
- osiguravanju pristupa informacijama o digitalnoj građi uz zaštitu prava intelektualnog vlasništva
- podržavanju standarda najbolje prakse
- uključivanju u mreže digitalnih knjižnica i uspostavu interoperabilnih sustava digitalne knjižnice koji omogućuju upravljanje građom i metapodacima te funkcionalnosti i usluge bitne za provođenje zadaća digitalne knjižnice.

(2) Dostavom obveznog primjerka izvorno digitalne i digitalizirane građe te digitalnih arhivskih matrica radi trajne pohrane, digitalne knjižnice, zbirke i usluge zajednički građe Hrvatsku digitalnu knjižnicu koju ustrojava i organizira Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu s ciljem učinkovitog upravljanja digitalnom građom više suradničkih ustanova, a međusobna prava i obveze uređuju se sporazumom.

(3) Hrvatska digitalna knjižnica provodi sljedeće zadaće:

- izgrađuje nacionalnu digitalnu knjižničnu zbirku uz primjenu odgovarajućih standarda i formata s ciljem osiguranja interoperabilnosti sustava s domaćim i međunarodnim sustavima
- izgrađuje sustav i portal Hrvatske digitalne knjižnice prihvatom obveznog primjerka digitalne i digitalizirane građe s pripadajućim metapodacima te iste građe dostavljene dobrovoljnom dostavom, kupnjom i darovanjem
- upravlja koordiniranom digitalizacijom građe u Republici Hrvatskoj i izgrađuje Upisnik digitalnih zbirki i preslika
- sudjeluje u izgradnji portala hrvatske kulturne i znanstvene baštine
- surađuje s Europeanom i ostalim agregatorima metapodataka digitalne građe
- međunarodno promiče nacionalnu kulturnu i znanstvenu baštinu u digitalnom obliku
- koordinira i provodi edukaciju u području digitalnih knjižnica u sklopu Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara
- provodi trajnu pohranu i dostavlja arhivske digitalne matrice u nacionalni sustav zaštite, pohrane i trajnog očuvanja digitalne knjižnične građe.

Zadaće Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu vezano za rad Hrvatske digitalne knjižnice

Članak 4.

Vezano za djelovanje Hrvatske digitalne knjižnice, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu obavlja sljedeće zadaće:

- matičnu djelatnost za sve digitalne knjižnice u Republici Hrvatskoj koje obavljaju zadaće prihvata, nabave, digitalizacije, pohrane, obrade, davanja na korištenje i ostalih vrsta poslovanja s digitalnom knjižničnom građom

- izgradnju i razvoj sustava digitalnih knjižnica
- izgradnju sustava i portala Hrvatske digitalne knjižnice
- poslove domenskog agregatora metapodataka hrvatskih knjižnica te okupljanja dobrovoljno dostavljenih metapodataka knjižnične građe u digitalnom obliku ostalih imatelja
- koordinaciju izgradnje i razvoja normativne baze Hrvatske digitalne knjižnice
- poslove prihvata i pobiranja obveznog primjerka što uključuje i pristupanje robota-pobirača javno dostupnim publikacijama objavljenima na internetu
- poslove dodjele identifikatora i trajnih identifikatora digitalnih objekata (URN:NBN, DOI i dr.)
- trajnu pohranu i zaštitu obveznog primjerka
- održavanje Upisnika digitalnih zbirki i preslika radi koordinacije digitalizacije knjižnične građe
- dostavu metapodataka digitalnih knjižnica domaćim i međunarodnim sustavima
- poslove standardizacije, edukacije i usklađivanja planova rada i razvitka mreže digitalnih knjižnica
- znanstvena i razvojna istraživanja, provedbu suradničkih projekata, poticanje inovacija, organizaciju skupova te ostale poslove koji pridonose promidžbi i razvoju područja.

II. UVJETI ZA USPOSTAVU, DJELOVANJE, UPRAVLJANJE I RAZVOJ DIGITALNIH KNJIŽNICA

Uspostava digitalne knjižnice

Članak 5.

(1) Digitalnu knjižnicu uspostavlja knjižnica, knjižnica u sastavu ili ustrojstvena jedinica ili više ustrojstvenih jedinica knjižnice na temelju sustavnog upravljanja digitalnim sadržajem uz posebne funkcionalnosti vezane uz taj sadržaj, u skladu s utvrđenim pravilima i normama.

(2) Uz naziv digitalna knjižnica, za oblik upravljanja i predstavljanja digitalne građe, koriste se izrazi »digitalna zbirka«, »digitalni repozitorij« ili »digitalna knjižnica«.

(3) Naziv »Hrvatska digitalna knjižnica« i ostali oblici naziva na drugim jezicima kojima se opisuje hrvatska nacionalna digitalna knjižnica i hrvatska nacionalna digitalna zbirka koriste se samo za djelatnost Hrvatske digitalne knjižnice.

(4) Digitalna knjižnica može se uspostaviti ako pravna osoba iz stavka 1. ovoga članka:

- posjeduje digitalnu zbirku
- ima sustav digitalne knjižnice s javno dostupnim portalom ili surađuje unutar takvog sustava
- ima prostor za rad osoblja
- osigurava rad najmanje jednog knjižničarskog djelatnika.

(5) Knjižnica koja ne ispunjava uvjete za obavljanje djelatnosti digitalne knjižnice, obavljanje poslova ili dijela poslova može povjeriti nadležnoj županijskoj matičnoj knjižnici, kojoj drugoj bolje opremljenoj knjižnici ili Hrvatskoj digitalnoj knjižnici.

(6) Knjižnica koja ispunjava uvjete za provedbu stručnih poslova, ali ne ispunjava uvjete za obavljanje tehničkih poslova kao što su digitalizacija, obrada preslika, a ima osigurana sredstva, može za te poslove angažirati vanjske suradnike.

Ustrojstvo i upravljanje digitalnom knjižnicom i digitalnim zbirkama

Članak 6.

(1) Ustrojstvo i upravljanje digitalnom knjižnicom i digitalnim zbirkama provodi se sukladno odredbama Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti i ovoga Standarda te ostalih zakona i podzakonskih akata i stručnih standarda koji se odnose na ovo područje.

(2) Za ustrojstvo i upravljanje Hrvatskom digitalnom knjižnicom odgovorna je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

(3) Djelovanje Hrvatske digitalne knjižnice regulirano je internim aktom o djelovanju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

(4) Digitalna knjižnica je obuhvaćena razvojnim planovima ustanove ili druge pravne osobe u čijem je sastavu.

(5) U slučaju prestanka rada digitalne knjižnice, nužno je obavijestiti nadležnu matičnu razvojnu službu pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a digitalnu građu i dokumentaciju pohraniti u sustav Hrvatske digitalne knjižnice.

III. DJELATNOST, POSLOVI I USLUGE DIGITALNE KNJIŽNICE

Poslovi i usluge

Članak 7.

(1) Sukladno vrsti knjižnice u kojoj djeluje, digitalna knjižnica organizira i pruža usluge specifičnoj kategoriji korisnika za čije potrebe izgrađuje digitalne zbirke odnosno nabavlja, prikuplja i/ili osigurava pristup određenim oblicima izvorno digitalne i digitalizirane knjižnične građe.

(2) Poslovi i usluge digitalne knjižnice ostvaruju se kroz:

- stručne knjižničarske i tehničke poslove
- provedbu kulturnih, javnih i znanstvenih aktivnosti
- provedbu projektnih i programskih aktivnosti.

(3) Specifični stručni knjižničarski i tehnički poslovi, ovisno o vrsti digitalne knjižnice, obuhvaćaju:

- nabavu građe u digitalnom obliku
- digitalizaciju građe
- stručnu i tehničku obradu građe
- nadzor kvalitete digitalnih datoteka
- pohranu, čuvanje, zaštitu i trajnu pohranu građe
- usluge digitalne knjižnice
- razmjenu metapodataka i umrežavanje
- ponovno korištenje digitalnih zbirki
- osiguravanje pristupačnosti digitalne građe
- razvoj digitalne knjižnice i njezinih sustava
- izradu digitalnih proizvoda i usluga

- promidžbu digitalnih proizvoda i usluga
- vrednovanje
- reviziju i otpis
- vođenje dokumentacije o poslovanju i statistike o građi i korisnicima
- suradnju i međunarodnu suradnju.

Nabava građe u digitalnom obliku

Članak 8.

(1) Nabava građe u digitalnom obliku provodi se u skladu sa zadaćama određene vrste knjižnice i obvezama definiranim odredbama Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, pravilnika kojim se uređuje obvezni primjerak te smjernicama za izgradnju digitalnih zbirki koje predlaže Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu a usvaja Hrvatsko knjižnično vijeće.

(2) Nabava iz stavka 1. ovoga članka obuhvaća niz informatički podržanih procedura vezano za prihvata publikacija i poslovni odnos s nakladnicima i autorima građe u digitalnom obliku.

(3) Prilikom nabave građe u digitalnom obliku nužno je voditi računa o mogućnosti prihvata formata građe koja se prikuplja i pohranjuje u sustav digitalne knjižnice te o mogućnostima njezina dugoročnog očuvanja.

(4) Odabir formata provodi se u skladu s preporukama u Prilogu koji je sastavni dio ovog Standarda.

Digitalizacija građe

Članak 9.

(1) Digitalizacija građe provodi se kroz programske i/ili projektne aktivnosti knjižnice u skladu s njezinim zadaćama.

(2) U procesu digitalizacije izrađuju se arhivske i korisničke preslike prema utvrđenim parametrima sukladno IFLA-im smjernicama za digitalne knjižnice i stručnim uputama Hrvatske digitalne knjižnice.

(3) Digitalizacija građe uključuje i poslove digitalizacije građe na zahtjev.

(4) Digitalna knjižnica je dužna utvrditi uvjete korištenja usluge digitalizacije građe na zahtjev u aktu koji uređuje poslovanje digitalne knjižnice a koji treba biti javno objavljen.

Stručna obrada građe

Članak 10.

(1) Obrada građe u digitalnom obliku provodi se u skladu s važećim bibliografskim standardima i pravilnicima za izradu deskriptivnih, administrativnih i strukturalnih metapodataka, uvažavajući pri tom zahtjeve interoperabilnosti sustava.

(2) Digitalne knjižnice izrađuju metapodatke kako bi mogle upravljati informacijskim objektima i davati ih na korištenje.

Tehnička obrada građe

Članak 11.

(1) Digitalne knjižnice provode tehničku obradu preslika ili nabavljaju uslugu obrade preslika prema utvrđenim parametrima sukladno IFLA-im smjernicama za digitalne knjižnice i stručnim uputama Hrvatske digitalne knjižnice.

(2) Tehnička obrada preslika minimalno uključuje:

- imenovanje datoteka prema definiranim pravilima
- grafičku obradu preslika
- provedbu postupka optičkog prepoznavanja znakova radi izrade datoteka s pretraživim tekstom za tekstualne datoteke, a može uključiti i dodatne postupke obrade koje su namijenjene povećanju kvalitete korištenja građe.

Nadzor kvalitete digitalnih datoteka

Članak 12.

Digitalne knjižnice primjenjuju suvremene standarde kvalitete izvorno digitalne i digitalizirane građe prema definiranim parametrima za prihvati i pohranu obveznog primjerka i postupka nabave ostalih vrsta građe te za izradu arhivskih i korisničkih preslika u procesu digitalizacije građe.

Pohrana, čuvanje, zaštita i trajna pohrana

Članak 13.

(1) O trajnoj pohrani digitalne knjižnične građe koja ima status kulturnog dobra skrbe Hrvatska digitalna knjižnica te nacionalni sustav za trajnu pohranu kulturne baštine sukladno zakonu koji uređuje zaštitu i očuvanje kulturnih dobara.

(2) Radi osiguranja trajne dostupnosti građe, nužno je sustavno provoditi postupke očuvanja čitljivosti arhiviranih primjeraka te ostale mjere upravljanja digitalnom građom u svrhu trajne pohrane uz normirano dokumentiranje postupaka provedenih s tom građom.

(3) U sklopu djelovanja Hrvatske digitalne knjižnice, u nacionalni sustav zaštite, pohrane i trajnog očuvanja digitalne građe pohranjuju se i tiskarske digitalne matrice koje dostavljaju hrvatski nakladnici.

(4) Digitalne knjižnice vode brigu o pohrani i zaštiti digitalizirane i izvorno digitalne građe sukladno odredbama pravilnika kojim se uređuje zaštita, revizija i otpis knjižnične građe i pravilnika kojim se uređuje obvezni primjerak.

Usluge digitalne knjižnice

Članak 14.

(1) Usluge digitalne knjižnice obuhvaćaju funkcionalnosti kojima se nudi sadržaj digitalne zbirke različitim skupinama korisnika i pojedincima.

(2) Usluge digitalne knjižnice obuhvaćaju:

- pružanje informacijskih usluga
- digitalizaciju na zahtjev
- dostavu datoteka
- osiguravanje pristupa
- osiguravanje korištenja metapodataka, skupova podataka i građe te

– e-posudbu.

(3) Usluge digitalne knjižnice provode se u skladu s definiranim pravilima poslovanja digitalne knjižnice i uz poštivanje odredbi zakona koji uređuje autorska prava i srodna prava.

(4) Minimalne usluge digitalne knjižnice koje su namijenjene krajnjem korisniku obuhvaćaju:

- pretraživanje metapodataka i cjelovitog teksta
- pregledavanje
- uvid
- odabir
- pristup.

(5) Dodatne usluge digitalne knjižnice obuhvaćaju suradnju među korisnicima u komunikaciji, dijeljenju ili razmjeni informacija iz digitalne knjižnice te ostale usluge podržane razvojem funkcionalnosti digitalne knjižnice.

Razmjena metapodataka i umrežavanje

Članak 15.

Digitalna knjižnica sudjeluje u izgradnji domaćih i međunarodnih suradničkih sustava i razmjeni metapodataka u skladu s tehničkim standardima i pravilima Hrvatske digitalne knjižnice te ostalih nacionalnih i međunarodnih suradničkih sustava.

Ponovno korištenje digitalnih zbirki

Članak 16.

Digitalna knjižnica omogućuje slobodno korištenje metapodataka, skupova podataka i građe te njihovo ponovno korištenje za potrebe kreativne nadgradnje, obrazovanja i istraživanja u skladu s načelima otvorenog pristupa, a sukladno odredbama zakona kojim se uređuje autorsko pravo i srodna prava.

Osiguravanje pristupačnosti građe

Članak 17.

Digitalna knjižnica omogućuje pristupačnost digitalne građe i informacija korisnicima sukladno zakonu koji uređuje pristupačnost mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje i tijela javnog sektora.

Razvoj digitalne knjižnice i njezinih sustava

Članak 18.

Digitalna knjižnica razvija se u skladu s planovima rada i razvitka koji se donose u suradnji s matičnim knjižnicama, Hrvatskom digitalnom knjižnicom te Nacionalnim planom digitalizacije kulturne baštine.

Izrada digitalnih proizvoda i ponuda usluga

Članak 19.

Digitalna knjižnica izrađuje digitalne proizvode i nudi usluge kako bi povećala kvalitetu korištenja digitalnih zbirki.

Promidžba digitalnih proizvoda i usluga

Članak 20.

Digitalna knjižnica izrađuje promotivne materijale i provodi ostale marketinške i promotivne aktivnosti kako bi upoznala javnost sa sadržajem digitalnih zbirki i uslugama te provodi aktivnosti javnog zagovaranja.

Vrednovanje digitalnih proizvoda i usluga

Članak 21.

Vrednovanje digitalnih proizvoda i usluga se provodi sukladno stručnim smjernicama koje predlaže Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, a usvaja Hrvatsko knjižnično vijeće.

Revizija i otpis građe

Članak 22.

Revizija i otpis digitalne građe provodi se sukladno odredbama pravilnika kojim se uređuje zaštita, revizija i otpis knjižnične građe.

Vođenje dokumentacije o poslovanju i statistike o građi i korisnicima

Članak 23.

(1) Digitalna knjižnica vodi dokumentaciju o poslovanju u skladu sa zakonskim odredbama o dostavi statističkih podataka i potrebama Hrvatske digitalne knjižnice.

(2) Postupke koji se provode s digitalnom građom, od prihvata ili izrade do pohrane, nužno je dokumentirati te ih opisati odgovarajućim metapodacima.

(3) Dokumenti koji su potrebni za poslovanje digitalne knjižnice su:

– izrađena i javno objavljena pravila poslovanja digitalne knjižnice koja obuhvaćaju i uvjete za pristup i korištenje građe u digitalnoj knjižnici, program rada i razvitka digitalne knjižnice i specifične kriterije za izgradnju digitalne zbirke te ostale dokumente u skladu s funkcijama i područjem rada digitalne knjižnice, poput kriterija odabira građe za digitalizaciju i drugih

– strategija zaštite i trajne pohrane digitalne knjižnične građe te plan trajne pohrane i zaštite kao i ostale dokumente vezane za sustav upravljanja kvalitetom koje priređuje Hrvatska digitalna knjižnica, a usvaja Hrvatsko knjižnično vijeće

– procedure kojima se definiraju radni procesi i nadležnost pojedinih ustrojstvenih jedinica za dijelove radnog procesa s ciljem osiguranja provedbe decentraliziranog modela organizacije digitalne knjižnice

– godišnji plan rada i višegodišnji plan razvitka

– izvještaji o radu koji se dostavljaju upravi matične institucije u čijem je sastavu digitalna knjižnica, nadležnoj matičnoj knjižnici i Hrvatskoj digitalnoj knjižnici.

Suradnja i međunarodna suradnja

Članak 24.

(1) Digitalna knjižnica surađuje s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu sukladno pravilniku kojim se uređuje matična djelatnost knjižnica u Republici Hrvatskoj.

(2) Digitalna knjižnica, a osobito Hrvatska digitalna knjižnica, aktivno sudjeluje u poticanju suradnje s domaćim i međunarodnim institucijama i mobilnosti stručnog osoblja.

(3) Digitalna knjižnica surađuje sa srodnim knjižnicama izvan Republike Hrvatske u svrhu pružanja brzih i cjelovitih usluga svojim korisnicima te suradničkim projektima.

Kulturna, javna i znanstvena uloga

Članak 25.

Kulturnu, javnu i znanstvenu ulogu digitalna knjižnica ostvaruje kroz zadaće definirane standardima za pojedine vrste knjižnica, a dodatno i kroz sljedeće poslove:

- promicanje značajnih događaja korištenjem građe digitalnih zbirki
- organizaciju i poticanje izrade tematskih virtualnih izložbi o znamenitim osobama, događajima i temama korištenjem građe digitalnih zbirki
- provedbu istraživanja zadovoljstva korisnika zbirkama i uslugama
- organizaciju i poticanje izrade digitalnih obrazovnih sadržaja i korištenje digitalnih zbirki
- aktivno podržavanje inicijative otvorene znanosti kroz otvaranje digitalnih zbirki istraživačima
- aktivno podržavanje otvorenog pristupa kroz otvaranje digitalnih zbirki u području kreativnih industrija
- prihvatanje, obradu i pohranu rezultata izdavačke djelatnosti ustanove u čijem je sastavu
- suradnju s medijima u promidžbi aktivnosti digitalne knjižnice
- izradu digitalnih proizvoda i usluga u suradnji sa srodnim ustanovama za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara, područjem gospodarstva i IT sektorom.

Projektne i programske aktivnosti

Članak 26.

Aktivnosti provedbe domaćih i međunarodnih projekata i programa usmjerene su poticanju unapređivanja i razvoja djelatnosti digitalnih knjižnica, razvoju infrastrukture, promidžbi digitalnih zbirki, razmjeni iskustava, obrazovanju stručnog i tehničkog osoblja, izgradnji suradničkih sustava i ostalih proizvoda i usluga koji su dio razvoja digitalnih knjižnica.

IV. KNJIŽNIČNE ZBIRKE DIGITALNE KNJIŽNICE

Zbirke digitalizirane građe

Članak 27.

(1) Zbirke digitalizirane građe izgrađuju se prijenosom građe iz vlastitog knjižničnog fonda u digitalni oblik, a digitalne preslike mogu se i nabavljati kupnjom, zamjenom i darovanjem.

(2) Građa za digitalizaciju odabire se u skladu s općim kriterijima za digitalizaciju građe koji se odnose na zaštitu i dostupnost knjižnične građe te posebnim kriterijima za odabir građe svake knjižnice definiranim u smjernicama za izgradnju knjižničnih zbirki vodeći računa o sljedećim ciljevima digitalizacije građe:

- povećanju pristupa i korištenja fonda knjižnice i dostupnosti građe na daljinu
- kvalitetnijoj i/ili lakšoj uporabi građe
- potrebi obrazovanja, istraživanja i demokratizacije pristupa građi široj javnosti
- osiguravanju građe za interdisciplinarnu i multidisciplinarnu znanstvenu i obrazovnu projekte
- povezivanju različitih formata u multimedijске zbirke

- posrednoj zaštiti građe kroz osiguravanje pristupa digitalnoj preslici i smanjivanju korištenja izvornika što utječe na njegovu bolju očuvanost
- osiguravanju konteksta građe odnosno povezivanje razdvojenih dijelova zbirki
- omogućavanju provedbe projekata ili pojedinačnih zahtjeva za digitalizaciju čije troškove snose naručitelji bilo da se radi o pojedincima, ustanovama ili tvrtkama te omogućavanju dostave i distribucije preslika građe
- pripremama izložbi
- nakladničkoj djelatnosti
- dokumentiranju poslova zaštite i restauracije građe.

Zbirke digitalne građe

Članak 28.

(1) Digitalna knjižnica izgrađuje digitalnu zbirku koja je sadržajno povezana s područjem djelovanja ustanove ili druge pravne osobe unutar koje digitalna knjižnica djeluje.

(2) U knjižničnom sustavu Republike Hrvatske digitalne zbirke svih vrsta digitalnih knjižnica čine dio Hrvatske digitalne knjižnice s obvezom dostave obveznog primjerka digitalne i digitalizirane građe te pripadajućih metapodataka.

Digitalne zbirke narodnih knjižnica

Članak 29.

(1) Digitalne zbirke narodnih knjižnica imaju ulogu osiguravanja dostupnosti, predstavljanja i zaštite lokalne i nacionalne kulturne i znanstvene baštine u digitalnom obliku te čine značajan izvor informacija za istraživanje zavičajnosti i lokalne povijesti, za obrazovni proces i poticanje čitanja.

(2) Digitalne zbirke sadrže digitaliziranu i izvorno digitalnu građu, uključujući i nakladničku produkciju narodne knjižnice.

Digitalne zbirke školskih knjižnica

Članak 30.

(1) Digitalne zbirke školskih knjižnica predstavljaju značajan izvor informacija kojima se podržava odgojno-obrazovni proces.

(2) Digitalne zbirke školskih knjižnica koriste se u nastavi pojedinih predmeta ili međupredmetnih tema, u izradi digitalnih obrazovnih sadržaja te u kreativnom korištenju baštine za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda.

Digitalne zbirke visokoškolskih knjižnica

Članak 31.

(1) Digitalne zbirke visokoškolskih knjižnica imaju ulogu izvora informacija kojima se podržavaju znanstvena istraživanja i obrazovni proces te stvaranja zbirki koje su rezultat nakladničke, znanstvene i nastavne aktivnosti visokog učilišta.

(2) U knjižničnom sustavu Republike Hrvatske digitalne zbirke visokoškolskih knjižnica dio su Nacionalnog repozitorija disertacija i znanstvenih magistarskih radova, Nacionalnog repozitorija diplomskih i završnih radova te Hrvatske digitalne knjižnice.

Digitalne zbirke znanstvenih knjižnica

Članak 32.

Digitalne zbirke znanstvenih knjižnica imaju ulogu izvora informacija za znanstvena i razvojna istraživanja te obrazovni proces, a mogu sadržavati i nakladničku produkciju ustanove u digitalnom obliku.

Digitalne zbirke specijalnih knjižnica

Članak 33.

Digitalne zbirke specijalnih knjižnica imaju ulogu izvora informacija za znanstvena, razvojna i stručna istraživanja, a mogu sadržavati i nakladničku produkciju matične ustanove u digitalnom obliku.

Digitalne zbirke sveučilišnih knjižnica

Članak 34.

(1) Digitalne zbirke sveučilišnih knjižnica predstavljaju izvor informacija za znanstvena i razvojna istraživanja te obrazovni proces, a ujedno su i rezultat nakladničke, znanstvene i nastavne aktivnosti sveučilišta u digitalnom obliku.

(2) U knjižničnom sustavu Republike Hrvatske dio su Nacionalnog repozitorija disertacija i znanstvenih magistarskih radova, Nacionalnog repozitorija diplomskih i završnih radova te Hrvatske digitalne knjižnice.

Nacionalna digitalna zbirka

Članak 35.

(1) Nacionalnu digitalnu zbirku kao dio nacionalne zbirke Croatica izgrađuje Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu u sklopu upravljanja Hrvatskom digitalnom knjižnicom i u suradnji s ostalim ustanovama.

(2) Nacionalna digitalna zbirka izgrađuje se obveznim primjerkom digitalne građe, digitalizacijom građe, kupnjom, zamjenom i darivanjem građe u digitalnom obliku što uključuje prihvata i pohranu objavljene digitalizirane građe hrvatskih knjižnica, dobrovoljnu dostavu digitalnih tiskarskih matrica i ostale oblike nabave.

V. KORIŠTENJE GRAĐE I KORISNICI

Dostupnost i osiguranje pristupa građi

Članak 36.

(1) Digitalna knjižnica osigurava dostupnost i korištenje digitalne građe, poštujući prava i interese korisnika te autora i drugih nositelja autorskog prava i srodnih prava.

(2) Kako bi se omogućio izravan pristup kulturnoj i znanstvenoj baštini u digitalnom obliku te informacijskim proizvodima i uslugama, digitalna knjižnica ima javno dostupan portal sustava za upravljanje digitalnom građom i metapodacima.

(3) Pristup digitalnoj građi i uslugama digitalnih knjižnica osigurava se i putem posebnih aplikacija, domaćih i međunarodnih agregatora metapodataka, tematskih digitalnih zbirki i dr.

(4) Uvjeti za pristup i korištenje građe u digitalnoj knjižnici utvrđuju se aktom o poslovanju digitalne knjižnice koji se javno objavljuje.

(5) Pravila poslovanja vezana za korisnike i građu definiraju upravljanje digitalnim pravima, privatnost i tajnost podataka te naplatu za korištenje građe i usluga.

(6) Uvjeti za pristup i korištenje digitalne građe trebaju biti navedeni u metapodacima jedinice građe.

Pravo pristupa građi koja ne podliježe autorskopravnoj zaštiti

Članak 37.

(1) Digitalna knjižnica osigurava pristup građi koja je javno dobro, odnosno građi koja ne podliježe autorskopravnoj zaštiti, kroz portale sustava digitalnih knjižnica.

(2) Građa iz stavka 1. ovoga članka može se slobodno koristiti bez ograničenja uz poštivanje autorskih prava.

(3) Pravo javnog pristupa, tj. status djela koje je javno dobro treba biti jasno navedeno u metapodacima djela objavljenog u sustavu digitalne knjižnice.

*Pravo pristupa građi kojoj nije istekao rok
autorskopravne zaštite*

Članak 38.

(1) Na omogućivanje pristupa i uvjete korištenja digitalne građe kojoj nije istekao rok autorskopravne zaštite primjenjuju se propisi iz područja autorskog prava.

(2) Građa iz stavka 1. ovoga članka smije se objaviti i koristiti samo uz poštivanje odredbi zakona kojim se uređuju autorska prava i/ili srodna prava.

(3) Pravo pristupa i uvjeti korištenja moraju biti jasno označeni u metapodacima djela pohranjenog u sustavu digitalne knjižnice.

(4) Na djela koja su zaštićena autorskim pravom, a za koja nije moguće utvrditi ili pronaći nositelja autorskog prava, tzv. djela siročad, primjenjuju se odredbe iz zakona kojim se uređuju autorska prava i srodna prava.

(5) Pristup građi zaštićenoj autorskim pravom ili srodnim pravima ili građi ograničena pristupa treba osigurati u fizičkom i/ili virtualnom prostoru knjižnice.

(6) Minimalna razina pristupa podrazumijeva pristup na računalu u kontroliranoj radnoj okolini.

(7) Pristup građi dostupnoj uz naplatu može se osigurati prema posebnim ugovorima s nakladnicima i/ili nositeljima autorskog prava.

Pristup građi u Hrvatskoj digitalnoj knjižnici

Članak 39.

(1) Pristup građi u Hrvatskoj digitalnoj knjižnici osigurava se u skladu s pravima navedenim u dostavljenim metapodacima digitalne građe.

(2) Građi koja je slobodno dostupna osigurava se pristup u sustavu imatelja i/ili u sustavu Hrvatske digitalne knjižnice.

(3) U slučaju nepostojanja primjerka na navedenoj lokaciji imatelja, pristup se osigurava jedinici građe pohranjenoj u sustavu Hrvatske digitalne knjižnice.

(4) Pristup građi iz članka 38. stavak 5. ovog Standarda osigurava se putem sigurnog elektroničkog okruženja ili na zahtjev koji se upućuje imatelju.

VI. PRAVA I OBVEZE KORISNIKA

Članak 40.

(1) Digitalna knjižnica aktom o poslovanju uređuje prava i obveze korisnika te obvezu zaštite privatnosti korisnika.

(2) Digitalna knjižnica može osigurati različite razine pristupa za korisnike.

(3) Anonimni korisnici su svi oni korisnici koji mogu pristupiti javno dostupnom sadržaju digitalne knjižnice bez potrebe za identifikacijom i autorizacijom (primjenom identifikacijskih oznaka poput korisničkog imena i zaporke), ali i softver i strojevi koji autonomno ili uz pomoć ljudske intervencije pristupaju sadržajima digitalne knjižnice.

(4) Autorizirani korisnici imaju pristup uslugama i sadržaju koji nisu javno dostupni putem jedinstvenog identifikatora i osobnog profila.

(5) Korisnici iz stavka 3. ovog članka mogu pripadati skupinama korisnika koje imaju određene uloge u sustavu ustanove te mogu imati određena prava u postupku korištenja građe ili dijelova sustava u okviru definiranih profila.

(6) U okviru digitalne knjižnice moguće je uspostaviti i korisničke zajednice prema njihovim zajedničkim interesima pri čemu im se dodjeljuju posebne uloge i u skladu s kojima mogu koristiti specijalizirane usluge digitalne knjižnice.

Zaštita osobnih podataka korisnika

Članak 41.

Digitalne knjižnice imaju pravo, u skladu s pravilima zaštite osobnih podataka i pravilima knjižnice, prikupljati i obrađivati osobne podatke svojih članova i korisnika u svrhu obavljanja djelatnosti, zaštite knjižnične građe i pružanja usluga korisnicima.

VII. OSOBLJE DIGITALNE KNJIŽNICE

Članak 42.

(1) U digitalnoj knjižnici rade:

- knjižničarski djelatnici sukladno pravilniku kojim se uređuju uvjeti i način stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci
- djelatnici zaduženi za tehničke poslove digitalizacije i/ili izradu korisničkih primjeraka za objavu u sustavima digitalne knjižnice
- djelatnici zaduženi za područje informacijskih tehnologija.

(2) Broj knjižničarskih djelatnika u digitalnoj knjižnici ovisi o:

- veličini i namjeni digitalne zbirke
- vrsti i opsegu djelatnosti knjižnice
- vrsti i opsegu usluga
- nabavi vanjskih usluga.

(3) U digitalnoj knjižnici treba se osigurati rad najmanje jednog knjižničara koji je ujedno može biti voditelj digitalne knjižnice.

(4) Djelatnici u digitalnoj knjižnici dužni su se stručno osposobljavati i usavršavati na seminarima, tečajevima, radionicama i/ili u okviru formalnih obrazovnih programa.

VIII. PROSTOR, RAČUNALNA, INFORMACIJSKA I KOMUNIKACIJSKA OPREMA

Prostor

Članak 43.

Digitalne knjižnice smještene su u fizičkom prostoru ustanove ili druge pravne osobe unutar koje digitalna knjižnica djeluje.

Oprema

Članak 44.

(1) Digitalna knjižnica treba imati informatičku i informacijsko-komunikacijsku opremu.

(2) Vrsta i količina opreme digitalne knjižnice ovisi o vrsti digitalne knjižnice, opsegu djelatnosti i broju osoblja te odluci knjižnice o opsegu djelatnosti digitalne knjižnice.

(3) Odgovarajuća informatička i informacijsko-komunikacijska oprema treba biti dostupna i trebaju postojati uvjeti za njeno nesmetano funkcioniranje što uključuje održavanje opreme, nabavu sustava, održavanje sustava, nabavu licencijskih softvera, održavanje opreme za prijenos građe u digitalni oblik.

(4) Informatičku i informacijsko-komunikacijsku opremu čine:

- skeneri i ostali uređaji primjereni digitalizaciji pojedinih vrsta građe
- sustav digitalne knjižnice ili licencijske za njezino korištenje
- aplikacija za obradu umnoženih primjeraka ili licencijske za njihovo korištenje
- aplikacija za postupak OCR-a i provedbu ostalih postupaka sadržajne obrade preslike ili licencijske za njezino korištenje
- aplikacija za narudžbu digitalnih umnoženih primjeraka
- aplikacija za praćenje i dokumentiranje poslovanja ili licencijske za njezino korištenje
- aplikacije za izradu korisnički orijentiranog dizajna sučelja
- ostale aplikacije za provedbu posebnih funkcionalnosti digitalne knjižnice
- poslužitelj
- diskovni prostor
- telefon
- računala primjerene kvalitete za obradu i upravljanje digitalnom građom s pristupom na lokalnu i javnu mrežu
- računala primjerene kvalitete za knjižničare s pristupom na lokalnu i javnu mrežu
- računala za korisnike s pristupom na lokalnu i javnu mrežu
- pisaoč.

(5) Dodatna oprema potrebna za rad Hrvatske digitalne knjižnice:

- sustav digitalne knjižnice za upravljanje građom i metapodacima Hrvatske digitalne knjižnice
- aplikacija za agregiranje metapodataka
- aplikacija za programsku interakciju sa sustavima Hrvatske digitalne knjižnice
- aplikacija za vođenje Upisnika digitalnih zbirki i preslika
- aplikacija za prihvatanje metapodataka i datoteka obveznog primjerka građe u digitalnom obliku

- aplikacija za pobiranje i arhiviranje mrežnih publikacija
- aplikacije za izradu korisnički orijentiranog dizajna sučelja
- sustav za trajnu pohranu i zaštitu građe u digitalnom obliku
- ostale posebne aplikacije namijenjene okupljanju i predstavljanju građe, izradi virtualnih izložbi, obrazovnih sadržaja i sl.

IX. SREDSTVA ZA RAD DIGITALNE KNJIŽNICE

Članak 45.

(1) Sredstva za rad digitalnih knjižnica i Hrvatske digitalne knjižnice osiguravaju osnivači što uključuje i sredstva za ostale troškove koji su specifični za osiguravanje uvjeta rada digitalnih knjižnica, poput osiguravanja infrastrukture, nabave i održavanja opreme, nabave i održavanja sustava digitalnih knjižnica, nabave aplikacija i licencija.

(2) Prilikom određivanja iznosa sredstava za rad digitalne knjižnice osnivač treba osobito voditi računa o:

- misiji, ciljevima i zadaćama digitalne knjižnice
- veličini i vrsti digitalne građe
- načinu i opsegu provođenju digitalizacije građe te potrebnoj opremi, djelatnicima i ostalim resursima potrebnim za dostavu pripremljenog primjerka Hrvatskoj digitalnoj knjižnici
- broju i vrsti usluga digitalne knjižnice
- broju korisnika
- razini automatizacije radnih procesa i usluga
- troškovima održavanja i razvoja softvera i tehničke opreme
- uključenosti knjižnice u procese izgradnje digitalnih zbirke i repozitorija
- troškovima poslova digitalizacije na zahtjev
- troškovima prihvata obveznog primjerka
- troškovima dodjele identifikatora
- troškovima izrade i ažuriranja metapodataka
- troškovima provedbe posebnih projekata (kreativna nadgradnja, predstavljanje, promidžba)
- troškovima održavanja i kalibriranja opreme za digitalizaciju te nabave rezervnih dijelova
- troškovima digitalizacije građe izvan ustanove odnosno druge pravne osobe unutar koje digitalna knjižnica djeluje
- troškovima osiguranja i prijevoza građe
- troškovima obrade preslika
- troškovima postupka OCR-a, izrade strukturalnih metapodataka i ostalih vrsta podataka
- troškova nabave digitalne građe iz inozemnih ustanova za izgradnju digitalne zbirke Croatica
- troškovima međunarodne suradnje (članstvo, sudjelovanje na stručnim skupovima)
- troškovima edukacije
- troškovima istraživanja podataka o autorima, provedbe pažljive potrage (djela siročad, rasprodana djela) i drugo.

Vrednovanje uspješnosti poslovanja digitalne knjižnice

Članak 46.

(1) Digitalna knjižnica je obvezna vrednovati svoju uspješnost sukladno utvrđenim pokazateljima uspješnosti koje predlaže Hrvatska digitalna knjižnica, a usvaja Hrvatsko knjižnično vijeće.

(2) Pokazatelje uspješnosti digitalna knjižnica koristi za upravljanje knjižnicom, vrednovanje i razvoj usluga, izradu godišnjih i višegodišnjih izvještaja i planova rada te za predstavljanje i zagovaranje knjižnice.

PRILOG

PREPORUČENI FORMATI

HTML (HyperText Markup Language) osnovni je jezik za označivanje hipertekstualnih dokumenata.

JPEG (Joint Photographic Experts Group), **JPEG/JFIF** (J PEG File Interchange Format) format je koji omogućuje razmjenu slika između različitih aplikacija i platformi. Ovaj format dozvoljava sažimanje sadržaja te je pogodan za objavljivanje na internetu. Dio je norme ISO/IEC 10918:5-2013.

MP3 (MPEG Layer III audio encoding format) format je za pohranu zvučnih zapisa i omogućuje njihovo sažimanje. Dio je ISO normi ISO/IEC 11172:3-1993 i ISO/IEC 13818:3-1995.

PDF (Portable Document Format) jedinstveni je format zapisa za razmjenu dokumenata. Dokumenti mogu biti jednostavni ili strukturirani, mogu sadržavati tekst, slike, grafičke prikaze, multimedijalne sadržaje poput videa ili zvuka itd. Verzija 1.7 postala je ISO norma ISO/IEC 32000-1:2008.

PDF/A format je primjeren je za arhiviranje i dugoročno očuvanje dokumenta. Dio je norme ISO 19005:2-2011.

TIFF (Tagged Image File Format) standardni je format za pohranu slikovnih datoteka. Primjeren je za arhiviranje i dugoročno očuvanje slikovnih zapisa.

WARC (Web ARChive) format je koji omogućuje pohranu više digitalnih resursa u jednu agregiranu arhivsku datoteku zajedno s dodatnim pripadajućim podacima. Namijenjen je za arhiviranje i dugoročno očuvanje mrežnih mjesta. Godine 2009. postao je ISO norma ISO 28500:2017.

WAVE (Waveform Audio File Format) format je za pohranu zvučnih zapisa, najčešće ne sažima sadržaj te je primjeren za arhiviranje i dugoročno očuvanje zvučnih zapisa.

MP4 (video format)

AVI (video format)